

УДК 336.74:336.1:342.9

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4263/2025-3-8>**Мащенко О.В.***доктор економічних наук, професор, перший проректор
Класичного приватного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3897-6845>***Бичков К.В.***аспірант
Класичного приватного університету***Mashchenko Olha***Doctor of Economic Sciences, Professor, First Vice-Rector
Classical Private University***Bychkov Kirill***Postgraduate Student
Classical Private University*

АНАЛІЗ СУТНОСТІ ВІРТУАЛЬНИХ ФІНАНСОВИХ АКТИВІВ

ANALYSIS OF THE ESSENCE OF VIRTUAL FINANCIAL ASSETS

АНОТАЦІЯ

Наукова стаття присвячена критичному аналізу сутності та правового регулювання віртуальних активів, починаючи з появи біткоїна у 2009 році. Зазначено, що незважаючи на динамічний розвиток ринку віртуальних активів протягом останніх п'ятнадцяти років, залишається значна невизначеність у їхній дефініції, класифікації та економічній сутності. Розглянуто колізії у визначенні поняття „віртуальні активи” у чинному законодавстві України, а також проаналізовано еволюцію термінології у нормативній базі Європейського Союзу та Рекомендаціях FATF. У статті висвітлено різні наукові погляди на економічну природу віртуальних активів, які розглядаються як електронні гроші, товар, фінансовий інструмент, платіжний засіб, сурогатні гроші або нематеріальні активи. Особливу увагу приділено аргументації щодо відмінності віртуальних активів від традиційних електронних грошей та дискусійності їхнього віднесення до грошових сурогатів. Підкреслено, що віртуальні активи є унікальним фінансовим феноменом, що поєднує в собі окремі характеристики нематеріальних активів, фінансових інструментів, майна та платіжних засобів. Обґрунтовано, що відсутність чіткої та гармонізованої законодавчої бази для віртуальних активів призводить до правової невизначеності операцій з криптовалютами та неможливості їх ефективного оподаткування, що створює ризики для інвесторів та унеможливорює повноцінне функціонування ринку. Запропоновано власне бачення місця віртуальних активів у системі фінансових платіжних інструментів та зроблено висновки про необхідність розробки спеціалізованої, комплексного законодавства для стимулювання інновацій, захисту інвесторів та забезпечення прозорої податкової системи.

Ключові слова: віртуальні активи, криптовалюта, фінансова система, правове регулювання, цифрова економіка, державне регулювання, економічна сутність, грошові сурогати, нематеріальні активи.

ANNOTATION

The scientific article is devoted to a critical analysis of the essence and legal regulation of virtual assets, starting with the appearance of Bitcoin in 2009. It is noted that despite the dynamic development of the virtual assets market over the past fifteen years, there remains significant uncertainty in their definition, classification and economic essence. The article examines the conflicts in the definition of the concept of “virtual assets” in the current legislation of Ukraine, and also analyzes the evolution of terminology in the regulatory framework of the European Union and the FATF Recommendations. The article highlights various

scientific views on the economic nature of virtual assets, which are considered as electronic money, a commodity, a financial instrument, a means of payment, surrogate money or intangible assets. Particular attention is paid to the argumentation regarding the difference between virtual assets and traditional electronic money and the debatability of their classification as monetary surrogates. It is emphasized that virtual assets are a unique financial phenomenon that combines certain characteristics of intangible assets, financial instruments, property and means of payment. It is substantiated that the lack of a clear and harmonized legislative framework for virtual assets leads to legal uncertainty of transactions with cryptocurrencies and the impossibility of their effective taxation, which creates risks for investors and makes it impossible for the market to function properly. The author proposes his own vision of the place of virtual assets in the system of financial payment instruments and concludes that it is necessary to develop specialized, comprehensive legislation to stimulate innovation, protect investors and ensure a transparent tax system.

Keywords: virtual assets, cryptocurrency, financial system, legal regulation, digital economy, state regulation, economic entity, monetary surrogates, intangible assets.

Постановка проблеми. Дослідження теми віртуальних активів має виняткове значення в сучасному світі з кількох причин. Стрімке зростання ринку віртуальних активів та його глобальний характер роблять цю сферу дедалі впливовішою на світову економіку. Відсутність чіткого правового регулювання та єдиного розуміння сутності цих активів створює значні ризики для інвесторів, споживачів та фінансової стабільності в цілому, оскільки без належних правових механізмів ринок віртуальних активів залишається сприятливим середовищем для шахрайства, фінансування тероризму та відмивання коштів отриманих злочинним шляхом. Для України, як і для багатьох інших країн, неврегульованість ринку віртуальних активів гальмує інноваційний розвиток та інтеграцію у світову цифрову економіку, адже чинне законодавство, яке містить суперечливі визначення, створює правову невизначеність, що

відштовхує потенційних інвесторів та обмежує можливості для розвитку вітчизняних технологічних проєктів. Розробка та впровадження ефективної законодавчої бази є ключовим для залучення інвестицій, стимулювання інновацій та забезпечення конкурентоспроможності країни на глобальному ринку. Наукове осмислення віртуальних активів є необхідним для формування ефективної податкової політики, тому як, на сьогодні, операції з криптовалютами в Україні перебувають поза податковим регулюванням через юридичну невизначеність, що призводить до значних втрат для державного бюджету та створює нерівні умови для розвитку різних видів економічної діяльності. Крім того, актуальність дослідження полягає у необхідності захисту прав та інтересів учасників ринку, оскільки без чіткої правової кваліфікації та розуміння сутності віртуальних активів, захист прав власності, розв'язання спорів та притягнення винних осіб до відповідальності – стають надзвичайно складними як для індивідуальних інвесторів, так і для підприємств, які працюють з віртуальними активами.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Віртуальні активи є предметом інтенсивних наукових дискусій. Дослідження О.А. Ушинкіної [1] показують еволюцію розуміння цих активів від «віртуальних валют» до «криптоактивів» та «віртуальних активів». С.В. Цукан [2] пропонує авторське визначення, акцентуючи на криптографічних засобах та децентралізованій взаємодії. А.С. Овчаренко [3] підкреслює складність їхнього ототожнення з існуючими поняттями. В.О. Яроцький [4] та А.А. Макурін [5] визначають віртуальні активи як особливий вид нематеріального майна. К.Г. Некіт [6] та інші [7] схиляються до розуміння криптовалют як цифрових речей або нематеріальних активів. Але попри значний обсяг досліджень, єдина універсальна концепція віртуальних активів ще не сформована, що вимагає подальшого поглибленого вивчення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поява в 2009 році першої криптовалюти – біткоїна знаменувала собою новий етап розвитку фінансової системи, а саме формування ринку віртуальних активів. Бурхливий розвиток ринку віртуальних активів триває менше 15 років, що пояснює як відсутність чітких визначень поняття «віртуальні активи», так і розуміння їх сутності та класифікації.

Згідно ЗУ «Про віртуальні активи» [8]:

– «віртуальний актив – нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав»;

– «ринок віртуальних активів – сукупність учасників ринку віртуальних активів та

правовідносин між ними щодо обороту віртуальних активів».

Визначення віртуального активу в Законі є дуже загальним і потребує як конкретизації, так і внесення відповідних змін і доповнень в інші законодавчі акти [9].

Визначення віртуального активу містить-ся також у ЗІЦ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [10], відповідно до якого, віртуальний актив – цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або переказувати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей. Тобто між цими двома визначеннями є суттєві відмінності, при тому що ЗУ «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» введено в дію, а ЗУ «Про віртуальні активи» – ні.

Грунтовний аналіз сутності поняття «віртуальний актив» здійснено в роботі О.А. Ушинкіної [1], яка зазначає, що позиція Європейського Союзу стосовно правової кваліфікації віртуальних активів викладена у Директиві ЄС 2018/843, яка доповнює Директиву ЄС 2015/849 щодо попередження відмивання грошей і фінансування тероризму, що стала першим нормативно-правовим актом, який створив правову основу для регулювання віртуальних активів на рівні ЄС. Директива ЄС 2018/843 оперує поняттям «віртуальні валюти» та визначає їх як цифрове вираження вартості, яке не випускається чи не гарантується центральним банком або державним органом, яке не обов'язково пов'язане із законодавчо встановленою валютою та не має правового статусу валюти чи грошей, але приймається фізичними або юридичними особами в якості засобу обміну, який можна передавати, зберігати та торгувати в електронному вигляді.

Перехід від терміну «віртуальна валюта» до терміну «криптоактив» було здійснено в Європейському регламенті «Ринки криптоактивів» (MiCA) [11], що викликано головним чином технологічною еволюцією цього поняття та розширенням його змісту. MiCA характеризує криптоактиви як одні із основних застосувань технології блокчейн у фінансах та закріплює визначення криптоактиву, а саме цифрове вираження вартості або прав, які можна передавати та зберігати в електронному вигляді за допомогою технології розподіленого реєстру або подібної технології. Подальший розвиток поняття здійснено у Рекомендаціях FATF, де використовується поняття «віртуальний актив», яке визначається як цифрове вираження вартості, яким можна торгувати в цифровому форматі або переказувати, а також використовувати для платіжних або інвестиційних цілей [12].

С.В. Цукан [2] формує авторську дефініцію поняття «віртуальні активи», що розглядаються як будь-який актив, виражений сукупністю даних в електронній формі, створений із використанням криптографічних засобів, має вартість, економічну цінність та пряму взаємодію двох сторін без участі посередників у децентралізованій мережі.

Стосовно економічної сутності віртуального активу немає одностайної думки у науковців, їх розглядають як:

- електронні гроші;
- товар (цифровий віртуальний товар);
- фінансовий інструмент;
- платіжний засіб;
- сурогатні гроші;
- як витратні (нематеріальні активи);
- як звичайна конвертована іноземна валюта (США).

Складна природа й правова невизначеність криптовалют не дозволяє ототожнити її з будь-яким із суміжних понять (грошові кошти, валюта, валютна цінність, платіжний засіб, електронні гроші, цінні папери, грошовий сурогат тощо) [3].

Каменська Т. [13] дає визначення фінансових інструментів: це будь-який контракт, який приводить до виникнення фінансового активу у одного суб'єкта господарювання та фінансового зобов'язання або інструмента капіталу у іншого суб'єкта господарювання.

Визначення «фінансові інструменти» також наведене в Директиві 2014/65/EU Європейського Парламенту та Ради від 15.05.2014 р. щодо ринків фінансових інструментів та внесення змін до Директиви 2002/92/EC та Директиви 2011/61/EU (Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU) [14], включає фінансові інструменти на основі DLT (скорочена назва від “distributed ledger technology” (технологія розподіленого реєстру)). Проте набуття віртуального активу не завжди викликає фінансові зобов'язання у сторони, яка цей актив продає.

Поняття електронних грошей в Україні визначається Постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010 р. № 481 «Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей» [15]: це – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі [16].

Віртуальний актив не належить до платіжних засобів та його не слід ототожнювати з цифровими або електронними грошима, при цьому електронні гроші поділяються на безготівкові та цифрові. Е-гривня – це цифрова версія гривні,

емітентом якої є Національний банк України. Її призначення – ефективно виконувати всі функції грошей, доповнюючи готівкову та безготівкову форми гривні.

О. Дашковська та В. Васютін зазначають, що загальноприйнятим є тлумачення категорії «грошові сурогати» як будь-які документи у вигляді грошових знаків, що відрізняються від грошової одиниці України, випущені в обіг не Національним банком України і виготовлені з метою здійснення платежів у господарському обороті, крім валютних цінностей. До грошових сурогатів належать векселі, податкові заліки, боргові заліки, бартерні угоди тощо [17].

Таким чином, грошовий сурогат створюється певною групою осіб або організацій з метою проведення платежів. Особливістю грошових сурогатів є конкретизація тієї групи суб'єктів, які мають змогу використовувати грошові сурогати для обміну як платіжний засіб.

На думку В. Яроцького доречно розглядати визначення віртуального активу, «як нематеріального блага, штучно створеного за допомогою інформаційних технологій, що існує у цифровій формі та має вартісне вираження, може перебувати у вільному цивільному обігу, крім обмежень, встановлених законом, та, у разі його віднесення до фінансових віртуальних активів, може бути допущеним до торгів на багатосторонньому торговельному майданчику та інших організованих ринках капіталу» [4, с. 106].

Власний погляд на сутність віртуальних активів та їх відмінність від електронних грошей надає А.А. Макурін [5]: електронні гроші – це електронна форма фіатних валют, що емітуються та регулюються центральними банками, зберігаються в електронних гаманцях певної платіжної системи, є загальновизнаним та нормативно врегульованим платіжним засобом і можуть бути конвертовані у відповідну національну валюту. Віртуальний актив – особливий вид майна, який є цінністю в електронній формі, існує в системі обігу віртуальних активів, та може знаходитись у цивільному обігу.

У статті [18] проводиться порівняльний аналіз криптовалюти та грошових сурогатів шляхом виведення спільних ознак, що характерні як для одного, так і для іншого поняття. Автором виведено шість ознак сурогатних грошей, яким відповідає криптовалюта, а саме: не має прив'язки до держави; не підконтрольна державним органам; носить транскордонний характер; еквівалент національній валюті визначається купівельною спроможністю; одночасно може знаходитись в обігу декілька валют, які мають однакову юридичну силу; обмежений характер використання.

К.Г. Некіт [6] пропонує розглядати віртуальні активи як різновид цифрових речей, наголошуючи, що по суті, криптовалюта є цифровим майном (товаром), виробленим майнерами як математичний код оцифрованої енергії.

Криптовалюта не може розглядатись як інформація, оскільки цінність криптовалюти не ставиться в залежність від рівня знань окремого індивіда та суспільного розвитку [6]. Криптовалюта за своїми властивостями та ознаками дуже нагадує рід матеріального світу з тією лише відмінністю, що існує у віртуальній реальності та не має матеріального змісту. Однак з урахуванням її характеристик, наявності в неї економічної цінності, а також світових підходів до визначення її як цифрового втілення вартості, доцільним видається визнати її цифровою річчю [6].

Автори [7] стверджують, що для криптовалют характерні усі ознаки нематеріальних активів відповідно до чинного законодавства (тобто їх можна класифікувати як майно в рамках господарського законодавства і товар в рамках податкового). Таким чином відповідно до чинного цивільного законодавства України криптовалюти: є майном; є об'єктом права власності; можуть вільно переходити від однієї особи до іншої. При цьому для цілей бухгалтерського обліку криптовалюти є нематеріальними активами групи «інші нематеріальні активи».

Закріплення в законодавстві економічної сутності віртуальних активів є передумовою створення системи оподаткування, як зазначають автори [19], на сьогоднішній день операції, пов'язані з використанням криптовалюти в Україні, поки що не можуть бути об'єктом податкових відносин, через юридичну недосконалість національного податкового законодавства, що фактично ставить їх за межами правового регулювання.

На рис. 1 наведено авторське бачення співвідношення віртуальних активів з іншими фінансовими поняттями.

Таким чином, однозначно можна стверджувати, що віртуальні активи і зокрема криптовалюта не є інформацією і не є електронними грошима, дискусійним є також віднесення їх до грошових сурогатів. Проте, на нашу думку, віртуальні активи є новим, особливим фінансовим явищем, яке не можна ототожнювати ні з

одним з відомих, і яке наслідуює окремі властивості і функції нематеріальних активів, фінансових інструментів, майна та платіжного засобу.

Висновки з проведеного дослідження. Поява першої криптовалюти, біткоїна, у 2009 році ознаменувала новий етап в еволюції глобальної фінансової архітектури, започаткувавши формування ринку віртуальних активів. Проте, незважаючи на динамічний розвиток цього сегменту протягом менш ніж п'ятнадцяти років, спостерігається невизначеність у дефініції поняття „віртуальні активи”, що гальмує формування консолідованого розуміння їхньої економічної сутності та класифікації.

Відсутність уніфікованої позиції серед наукової спільноти щодо економічної сутності цього поняття підкреслює їхню ендемічну складність та унікальність. Вони розглядаються як електронні гроші, товар, фінансовий інструмент, платіжний засіб, сурогатні гроші або нематеріальні активи. Віртуальні активи не є еквівалентом традиційних електронних грошей, які являють собою цифрову форму валют, що емітуються та регулюються центральним банком. Дискусійним залишається також їхнє віднесення до грошових сурогатів, незважаючи на наявність спільних ознак, таких як транскордонний характер та децентралізований контроль.

Таким чином, віртуальні активи представляють собою нове, особливе фінансове явище, яке не може бути повністю ідентифіковане з жодною з традиційних категорій, проте воно інтегрує окремі властивості та функції нематеріальних активів, фінансових інструментів, майна та платіжного засобу. Їхня іманентна унікальність вимагає розробки спеціалізованого, комплексного та гармонізованого законодавства, яке адекватно відображатиме їхні технологічні, економічні та правові характеристики. Встановлення чіткого правового статусу віртуальних активів є критично важливим для стимулювання інновацій, забезпечення захисту інвесторів та побудови прозорої податкової системи.

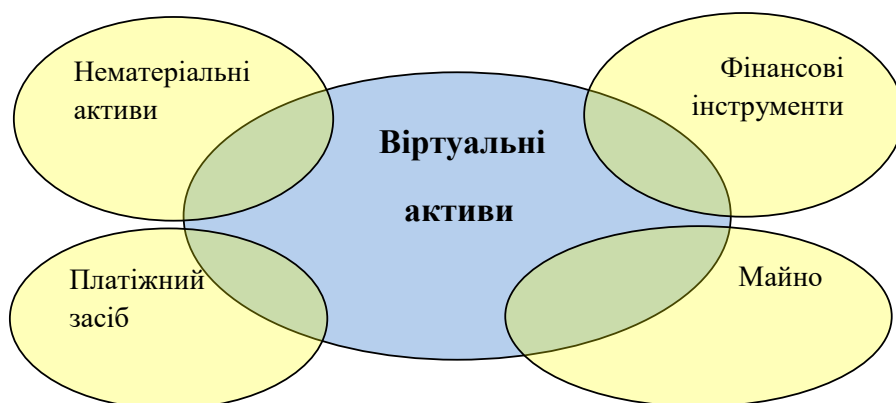

Рис. 1. Віртуальні активи в системі фінансових понять

Джерело: розроблено авторами

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Ушинкіна О. А. Концептуальні підходи до визначення поняття «віртуальні активи» в Україні та у світі. *Юридичний вісник*. 2022. № 3 (64). С. 70–77.
- Цукан С. В. Поняття, правова природа та класифікація віртуальних активів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2023. Випуск 80: частина 1. С. 613–618.
- Овчаренко А. С. Правове регулювання віртуальних активів та криптовалют в Україні: сучасний стан і перспективи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 200–202. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2020/49.pdf
- Яроцький В. О. Поняття та види віртуальних активів, що можуть перебувати в обігу за законодавством України. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2023. Том 34 (73) № 4. С. 101–107.
- Макурін А. А. Обліково-нормативне регулювання ринку крипто валюти в Україні. *Економічні студії*. 2020. № 4 (30). С. 79–83.
- Некіт К. Г. Віртуальні активи як різновид цифрових речей. *Часопис цивілістики*. 2022. Вип. 45 С. 53–57.
- Самоходський І., Шелест О. Зелена книга «Регулювання ринку криптовалют» / За ред.: Олексій Гончарук, О. Кубраков, Д. Горюнов. Київ : Офіс ефективного регулювання BRDO, 2018. 69 с. URL: <https://regulation.gov.ua/book/91-zelena-kniga-reguluvannya-rinku-kriptovalut>
- Про віртуальні активи: Закон від 17.02.2022 р., № 2074-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20>
- Грицай С. О. Правова сутність дефініції «віртуальні активи» у Законі України «Про віртуальні активи». *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 5 (47). С. 244–248.
- Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон від 06.12.2019 р., № 361-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
- Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA) URL: <https://www.esma.europa.eu/esmas-activities/digital-finance-and-innovation/markets-crypto-assets-regulation-mica>
- FATF. Updated Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. Paris : FATF, 2021. 111 с. URL: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/Updated-Guidance-RBA-VA-VASP.html>
- Каменська Т. Фінансові інструменти. Аудиторська палата України URL: <https://www.apu.com.ua/Каменська-финин>
- Directive 2014/65/EU of the European Parliament and of the Council of 15 May 2014 on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU (OJ L 173, 12.6.2014, p. 349). URL: <https://www.europeansources.info/record/proposal-for-a-directive-amending-directive-2014-65-eu-on-markets-in-financial-instruments-2/#:~:text=Directive%202014%2F65%2FEU%20%2D,well%20as%20enhanced%20investor%20protection>
- Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України з питань регулювання випуску та обігу електронних грошей: Постанова від 4 листопада 2010 р. № 481 / Правління Національного банку України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>.
- Гладких Д. М. Біткоїн та інші криптовалюти: ризики та перспективи використання в Україні. Національний інститут стратегічних досліджень, 2018 URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-05/Glakh_bitcoin-34ba8.pdf
- Дашковська О. Р., Васютін В. О. Грошовий сурогат як юридична категорія: загальнотеоретична характеристика. *ECONOMICS. FINANCES. LAW*. 2021. № 6. С. 18–21. URL: <https://elar.naiau.kiev.ua/items/ed8b838c-089e-4045-bbc7-2f469c492a02>
- Александрова В. С. Криптовалюта як платіжний засіб. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 87–89.
- Кобильнік Д. А., Бурчак А. Ю. Криптовалюта як об'єкт податкового права: практичне застосування та правове регулювання. *Право та інновації*. 2020. № 2 (30). С. 24–30.

REFERENCES:

- Ushynkina O. A. (2022). Kontseptualni pidkhody do vyznachennia poniattia «virtualni aktyvy» v Ukraini ta u sviti [Conceptual approaches to the definition of “virtual assets” in Ukraine and worldwide]. *Iurydychnyi visnyk*, vol. 3 (64), pp. 70–77.
- Tsukan S. V. (2023). Poniattia, pravova pryroda ta klasyfikatsiia virtualnykh aktyviv [Concept, legal nature, and classification of virtual assets]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu, Seriya Pravo*, vol. 80 (1), pp. 613–618.
- Ovcharenko A. S. (2020). Pravove rehuliuвання virtualnykh aktyviv ta kryptovaliut v Ukraini: suchasnyi stan i perspektyvy [Legal regulation of virtual assets and cryptocurrencies in Ukraine: current state and prospects]. *Iurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, no. 4, pp. 200–202. Available at: http://www.lsej.org.ua/4_2020/49.pdf
- Yarotskyi V. O. (2023). Poniattia ta vydy virtualnykh aktyviv, shcho mozhtu perebuvaty v obihu za zakonodavstvom Ukrainy [Concept and types of virtual assets that can circulate under Ukrainian law]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: Iurydychni nauky*, vol. 34 (73), no. 4, pp. 101–107.
- Makurin A. A. (2020). Oblikovo-normatyvne rehuliuвання rynku kryptovaliuty v Ukraini [Accounting and regulatory regulation of the cryptocurrency market in Ukraine]. *Ekonomichni studii*, vol. 4 (30), pp. 79–83.
- Nekit K. H. (2022). Virtualni aktyvy yak riznovyd tsyfrovyykh rechei [Virtual assets as a type of digital things]. *Chasopys tsyvilistyky*, no. 45, pp. 53–57.
- Samokhodskiy I., Shelest O. (2018). Zelena knyha “Rehuliuвання rynku kryptovaliut” [Green Paper “Regulation of the cryptocurrency market”] In O. Honcharuk, O. Kubraikov, D. Goriunov. Kyiv : Ofis efektyvnogo rehuliuвання BRDO. Available at: <https://regulation.gov.ua/book/91-zelena-kniga-reguluvannya-rinku-kriptovalut>
- Pro virtualni aktyvy: Zakon vid 17.02.2022 r., № 2074-IX [On virtual assets: Law of February 17, 2022, No. 2074-IX]. Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20>
- Hrytsai, S. O. (2022). Pravova sutnist definitsii «virtualni aktyvy» u Zakoni Ukrainy “Pro virtualni aktyvy” [Legal essence of the definition “virtual assets” in the Law of Ukraine “On virtual assets”]. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*, vol. 5 (47), pp. 244–248.
- Pro zapobihannia ta protyidii lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, oderzhanykh zlochnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi

- masovoho znyshchennia: Zakon vid 06.12.2019 r., № 361-IX [On prevention and counteraction to the legalization (laundering) of proceeds from crime, the financing of terrorism and the financing of the proliferation of weapons of mass destruction: Law of 06.12.2019, No. 361-IX]. Verkhovna Rada Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>
11. European Securities and Markets Authority. (n.d.). Markets in Crypto-Assets Regulation (MiCA). Available at: <https://www.esma.europa.eu/esmas-activities/digital-finance-and-innovation/markets-crypto-assets-regulation-mica>
 12. Financial Action Task Force. (2021). Updated Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers. FATF. Available at: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/Updated-Guidance-RBA-VA-VASP.html>
 13. Kamenska, T. (n.d.). Finansovi instrumenty [Financial instruments]. Audytorska palata Ukrainy. Available at: <https://www.apu.com.ua>
 14. European Parliament and Council. (2014, May 15). Directive 2014/65/EU on markets in financial instruments and amending Directive 2002/92/EC and Directive 2011/61/EU. Official Journal of the European Union, L 173, 349. Available at: <https://www.europeansources.info/record/proposal-for-a-directive-amending-directive-2014-65-eu-on-markets-in-financial-instruments-2/#:~:text=Directive%202014%2F65%2FEU%20%2D,well%20as%20enhanced%20investor%20protection>
 15. Pro vnesennia zmin do deiakykh normatyvno-pravovykh aktiv Natsionalnoho banku Ukrainy z pytan rehuliuвання випуску та обігу електронних грошей: Постанова від 4 листопада 2010 р. № 481 [On Amendments to Certain Regulatory Acts of the National Bank of Ukraine on the Regulation of the Issue and Circulation of Electronic Money: Resolution of November 4, 2010 No. 481]. Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1336-10>
 16. Hladkykh D. M. (2018). Bitcoin ta inshi kryptovaliuty: ryzyky ta perspektyvy vykorystannia v Ukraini [Bitcoin and other cryptocurrencies: risks and prospects of use in Ukraine]. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Available at: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2018-05/Glakh_bitcoin-34ba8.pdf
 17. Dashkovska O. R., Vasiutin V. O. (2021). Hroshovy surohat yak yurydychna katehoriia: zahalnoteoretychna kharakterystyka [Monetary surrogate as a legal category: general theoretical characteristics]. *ECONOMICS. FINANCES. LAW*, no. 6, pp. 18–21. Available at: <https://elar.naiu.kiev.ua/items/ed8b838c-089e-4045-bbc7-2f469c492a02>
 18. Aleksandrova, V. S. (2019). Kryptovaliuta yak platizhnyi zasib [Cryptocurrency as a means of payment]. *Iurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*, no. 6, pp. 87–89.
 19. Kobyl'nik D. A., Burchak A. Iu. (2020). Kryptovaliuta yak ob'ekt podatkovoho prava: praktychne zastosuvannia ta pravove rehuliuвання [Cryptocurrency as an object of tax law: practical application and legal regulation]. *Pravo ta innovatsii*, vol. 2 (30), pp. 24–30.